

TAGE LINDBOM:

Det himmelska och det jordiska

Med utgångspunkt i Lars Bergquists nya bok, *Den heliga pyramiden*, tecknar Tage Lindbom en bild av katolska kyrkan, påven Johannes Paulus II och hans omfattande reformprogram.

Zacharias Topelius gav oss en gång en nidbild av den katolska kyrkan, bevarad med förunderlig livskraft intill fjärde och femte led. Vem minns inte den förfärlige munken i Fältskärens berättelser med den i krusifixet dolda dolken, vem fick inte i vårt lutherskt monolitiska land lära sig, att för jesuiten helgas medlen av ändamålen. Även om det mesta av allt detta håller på att förblekna, är varje lidelsefri och saklig framställning av den romerska kyrkan att hälsa med stor tillfredsställelse — om inte annat så i sanningens namn. Ambassadör Lars Bergquists *Den heliga pyramiden, Påven, Vatikanen och himmelrikets nycklar* är det senaste bidraget, och vi har all anledning att taga till oss allt det som författaren delger oss i sin breda, kunniga, sakrika framställning.

Hur en världsvid kyrka kan hållas samman utan att ständigt skakas av schismatiska rörelser och utbrytningar, det är ett förhållande, som är värt att begrunda i en tid då "självförverkligandet" i dess såväl individuella som kollektiva former högljutt predikas. Svaret möter vi redan i bokens titel, vi står inför en tvåtusenårig kyrkobildning, som förkunnar det heliga och bygger på det hierarkiska. Kyrkan är före allt annat en inkarnation, Jesu Kristi kropp, Corpus Christi, och det är i denna inkarnation alla troende katoliker finner sin gemenskap, en gemenskap, som innebär inneslutenheten i en helighet, vars på en gång dogmatiska garanti och strukturella aspekt är den "pyramid", på vilken vilar Petri stol. Att vara katolik är att vara innesluten i denna inkarnerade ordning, att leva som katolik är att i tro och lydnad underkasta sig denna ordning.

Det gudomliga, det heliga finns i världen och därför finns också det "övernaturliga".

Fil dr Tage Lindbom har varit chef för Arbetarrörelsens Arkiv.

Vi möter detta främst i nattvardens hävdande av transsubstantiationen, brödets och vinets förvandling och detta som en objektiv verklighet. Luther avvisar transsubstantiationen men han erkänner den så kallade realproesensen, att Jesus är närvarande i nattvarden dock med det viktiga förbehållet, att den som mottager brödet och vinet verkligen tror. Jesu närvaro är alltså för Luther ingen objektiv verklighet utan garanteras endast genom den enskilda människans subjektiva tro. Den katolska tron vilar alltså på en objektiv verklighet, den gudomliga närvaron, och därför vilar kyrkan på två fundament, den heliga skrift och traditionen. För Luther finns endast skriften, sola scriptura, under det att det traditionella avvisas som "människopåfund", ty det traderade är missionsuppdraget till de tolv lärjungarna och allt som kommer därefter är ogiltigt.

Den katolska kyrkan är ett ständigt bygge, och byggmaterialet vilar väsentligen på traditionen, giltigt därför att traditionen i sin tur vilar på en objektiv verklighet, den helige Ande. När en dogm fastställs sker detta efter ett grundligt förberedelsearbete, men dess slutliga stadfästande sker som det heter med den helige Andes bistånd. Därmed är dogmen förankrad i det, till vilket Petri stols innehavare har de himmelska nycklarna. En kyrka kan inte bestå i två tusen år, om den ej har denna orubbliga andliga grund.

Inte minst intressant i Bergquists bok gäller den nuvarande påvens utnämningspolitik. Vi möter här en kyrkofurste, som maximalt utnyttjar sin maktställning och detta i en tid, då medbestämmande, tankefrihet, lekmannaverksamhet och mycket annat modernt tankegods är allmänt accepterat. Han utnämner, ofta i strid med

starka opinioner, konservativa, traditionella biskopar. Varför? Är den nu sittande påven en reaktionär, som vill vrida historiens hjul bakåt? Så enkelt är det inte.

Familjen ska försvaras

Påven är polack och han vet vad den polska kyrkan betytt och betyder för att hålla ihop ett folk, en nation, och han vet vad detta kräver av fasthet och styrka. Han vet att i det mänskliga livet finns det en institution,

Vi möter här en kyrkofurste som maximalt utnyttjar sin maktställning och detta i en tid då medbestämmande, tankefrihet, lekmannaverksamhet och mycket annat modernt tankegods är allmänt accepterat.

som måste försvaras: familjen, atomen i varje samhällsliv. Äktenskapet är ett sakrament och familjen är dess institutionella form och det är dess okränkbarhet, helighet, som måste skyddas. Men till äktenskapet hör hela detta komplex av etiska och passionella, privata och sociala, medicinska och etniska frågor. Till detta hör inte minst det som vi sammanfattar i ordet sexualitet. Sigmund Freud visste vad han gjorde, när han som motto till sin bok om drömtydningen valde *Flectere si nequeo superos, acheronta movebo*, om jag inte kan betvinga de himmelska makterna, skall jag sätta underjorden i rörelse. Och Sigmund Freud har startat en av de stora upprorsrörelserna i vår tid.

Johannes Paulus II vet att han utmanar hela den västerländska modernismen och

allt vad denna modernism förbinder med mänsklig och västerländsk frihet, värdighet, förnuftighet. Men påven framhårdar i sitt nej till abort och preventivmedel, till alla de ideologiska, sociologiska, befolkningspolitiska krafter, som vill öppna nya fält för mänskligt "självförverkligande", ty påven vet, att det är familjen, som är i fara, och att det är i familjens form, som det passionella får sin legitimitet och sitt etiska berättigande. Och i denna sin orubbliga ståndpunkt ser även påven till att han omges av rådgivare och medarbetare, som ej är anfäktade av de modernistiska tidsströmningarna.

Kommer inte denna hållning i konflikt med allt det, som det andra vaticankonciliet öppnade portarna för? Återigen har vi anledning att erinra om att så enkelt förhåller det sig ej. Liksom en gång det tridentiska konciliet i en för kyrkan ytterst kritisk tid — reformationen — samlade sig till både ett försvar för det förgångna och en anpassning till en föränderlig tid, var det på 1960-talet hållna andra vaticankonciliet ett samlat försök till ett "aggiornamento", en modernisering utan att uppgiva det bestående. Lars Bergquist ger här läsaren en bred skildring av denna reform och därvid inte minst ett tillmötesgående av den katolska lekmannavärldens önskemål. Visserligen inträffade det, som enklast kan uttryckas så, att det som konciliet öppnade dörren på glänt för i många fall av uppdämda reformkrafter blev ett öppnande på vid gavel för icke alltid förutsedda reformer. Kyrkan fick uppleva, att det inte var så, som många gamla trogna katoliker försäkrade, att grunden var så fast att inga reformatoriska överdrifter skulle komma att ske.

Polacken Karol Wojtyła var ingalunda

den ende, som reagerade mot mångahanda följder av konciliet, men det är inte andan i vaticankonciliet, som han avvisar, det är de upplösande tendenserna efter konciliet, som vi skall ha som bakgrund. Bergquist sammanfattar den nuvarande påvens hållning på ett utmärkt sätt: "En av hans dogmatiska kungstankar är att påvens ställning som kristenhetens överhuvud ej får sättas i fråga, lika litet som kyrkans hierarkiska struktur." Men detta syftar på intet sätt till att han vill vrida historiens hjul bakåt. Tvärtom, den nu regerande påven vänder sig på ett sätt som väl ingen av hans företrädare till världen. Och det är världen han vill göra till ett arbetsfält.

De mänskliga rättigheternas påve

Det är sannerligen ingen reaktionär utan en mycket modern påve vi möter, när Johannes Paulus II besöker sina trogna världen runt, ja han har blivit kallad de mänskliga rättigheternas påve. Medialt begåvad som han är har han låtit oss alla taga del av förkunnelsen, och därför är hans sociala reformivrande väl bekant. Han tror liksom det andra vaticankonciliet på framsteget, han tror på de personliga krafterna, slumrande inom människan och väckta till liv för värdefulla både enskilda och samhällseliga insatser genom delgivande av de evangeliska sanningarna.

Vad som frapperar i den påvliga socialförkunnelsen är den optimistiska andan. De mänskliga rättigheternas egenkraft skall bryta igenom, livade av de evangeliska sanningarna skall människorna kunna resa sig ur sin sociala och moraliska misär och bli bärare av nya samhällseliga formationer. En tro på det personella, på

subsidiära formationer och federala samarbetsbildningar lyser starkt igenom. Rent världsliga värderingar i moraliska och rättsliga frågor inordnas nu i Guds plan och när det gäller den franska revolutionens idéer delar den nu regerande påven sannerligen inte sin föregångares Pius VI bistra omdöme. Det antropocentriska framträder alltmer i de stora reformplanerna. Det är människan, som skall befrias och detta skall ske inte minst i de stora sociala frågornas tecken.

Vi kan inte undgå att erinra oss Jesu ord; himmel och jord skall förgås, men Guds ord skall bestå. Johannes Paulus II:s världsomfattande reformprogram synes ha föga att göra med Människosonens förkunnelse om Guds rike. Inte nog med att ett rent profant program för mänskligt jordiskt framsteg förkunnas, kyrkans roll blir alltmer präglad av att vara en sidoordnad kraft, ej en över de jordiska striderna stående förkunnelse av de eviga sanningarna. Kyrkan behöver ej heller leda, dess uppgift kan likaväl vara att påverka, medagera.

Den nu regerande påven är sålunda ingalunda någon reaktionär, tvärtom är de profant progressiva idéerna mycket starkt framhävda. Det är inte tal om att Gud en dag skall återtaga sitt verk, det är tvärtom så att kyrkan skall spela den ledande rollen i en allmän världsförbättring. I denna hisnande globala uppgift är det måhända helt logiskt när Johannes Paulus II med sådan skärpa hävdar vaticanens och påvens maktställning, formad som en orubblig hierarki. Ty just i denna sin maktställning får påven fria händer för ett handlande långt utöver det, som traditionellt kan betraktas som vaticanens verksamhetsområde.

I en viss mening kan det sägas, att påven nu finner vägen för att lösa en av det andra vaticankonciliet stora frågor: den katolske lekmannens ställning och möjligheter i sin kyrka. I det världsförbättringsprogram, som Johannes Paulus II med sin livliga fantasi utvecklar, finns ju väldiga möjligheter till kreativitet på det rent lekmanamässiga planet. Men påven tycks inte förstå, att han öppnar många fler och vidare portar till den profana världen och dess "framsteg" än någonsin det andra vaticankonciliet vågade. Han bekämpar

Den nu regerande påven är ingalunda någon reaktionär, tvärtom är de profant progressiva idéerna mycket starkt framhävda.

målmedvetet och kunnigt alla de ideologiska krafter, som kan skada det heliga och orubbliga pyramidbygge, som vaticanen utgör, men bara genom att förordna "marknadskrafterna" bejakar han samtidigt en profan liberalisering hos de folk, som han vill skall lydigt och undergivet följa i Jesu Kristi fotspår.

Den som säger liberalism säger inte bara ja till den sekulära friheten utan också till jämlikheten. Och vad finns det för garanti för att inte en dag de egalitära krafterna vänder sig ej blott mot kyrkans lära om abort och preventivmedel utan också mot själva den romerska hierarkin. Medeltidens katarer och albigenser liksom Marsiglio di Padovas folkkyrkliga *Defensor pacis* finns livs levande i dag, inte minst i Latinamerika. Johannes Paulus II har ställt den djupaste medeltidens teologiska och organisatoriska feodalism mot den modernism, som han samtidigt i till-

lämpliga delar lovordar. Hur skall detta sluta?

Andlig och materiell fattigdom

Påven är inte ensam om men han bidrager verksamt till att skapa oklarheter på två väsentliga socialetiska punkter. Fattigdomen i världen är ej blott materiell utan också och framför allt andlig. Det är om den senare Jesus talar, och om vi inte förstår detta blir bergspredikan en profant socialetisk programförklaring och inte en esoterisk förkunnelse om den inre ödmjukheten och fattigdomen. Det är om den andliga fattigdomen Jesus vill att hans efterföljare skall tala.

Detta är den ena av de två socialetiska punkterna. Den andra är nära ansluten. Det är en väsentlig distinktion vi alltid måste göra mellan materiell knapphet och materiell nöd, och när det gäller nöden kan en kristen aldrig stå likgiltig. Det är då det krävs handling, det är då de socialetiska krafterna skall utlösas. Men vad är fattigdom? En av den ekonomiska liberalismens mest bedrägliga lockelser är föreställningen om de ändlösa mänskliga behoven (och som en följd därav de ständiga

produktionsökningarna och marknadsutvidgningarna). Det är en fälla som den katolska kyrkan aldrig fallit i — men hur kan det bli nu?

De socialistiska rörelsernas utveckling kan här vara lärorik. En av den tyska socialdemokratins stora teoretiker under det förra århundradet, Eduard Bernstein, berättar om hur han under pionjäråren alltid uppsöktes efter sina föredrag av arbetare, som förklarade att det de nu hört från talerstolen var just vad de upplevat när de läst bergspredikan. Men denna mäktiga politiska rörelse blev allteftersom välfärdens spreds till de djupare samhällslagren det, som i dag är en väsentlig beståndsdel i dess kris — den blev en konsumentrörelse. Den vegetativa stillheten och privatiseringen går till slut väl i par med det "marknadskrafternas" samhälle, som vill göra världen till ett enda jättelikt varuhus.

Dessa upplevelser och erfarenheter är något, som Petri stols nuvarande innehavare bör begrunda. Ty det allmänna världsförbättrarbråket kan ibland avsätta de mest oväntade frukter. Och till tankar och reflexioner kring dessa ting ger oss ambassadör Lars Bergquists utmärkta bok ett rikt material.